

TÜRKİYE'DE VERGİ ADALETİ VE DOLAYLI VERGİLERİN EKONOMİYE ETKİLERİ: KÜRESEL KARŞILAŞTIRMALAR VE İSTATİSTİKLER

Güliden Kaman

SMMM, Bağımsız Denetçi, Muhasebe Bilim Uzmanı, Türkiye, email: guldenkaman@hotmail.com

Özet

Bu makale, Türkiye'de vergi adaleti konusunu ele alarak dolaylı vergilerin ekonomiye etkilerini incelemektedir. Türkiye'deki dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki yüksek payı, gelir dağılımı adaleti, tüketim üzerindeki baskılar, kayıt dışı ekonomi ve yatırımlar açısından değerlendirilmektedir. Türkiye'nin mevcut vergi politikaları, Avrupa ve OECD ülkeleriyle karşılaştırılarak analiz edilmekte ve adil bir vergi sistemine yönelik çözüm önerileri sunulmaktadır. Araştırma, literatür taraması, güncel istatistikler ve uluslararası karşılaştırmalar ışığında şekillendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Adaleti, Dolaylı Vergiler, Doğrudan Vergiler, Gelir Dağılımı, Vergi Reformu

1. GİRİŞ

Vergi politikaları, ekonomik büyüme ve sosyal adalet açısından kritik bir rol oynamaktadır. Türkiye'de dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki yüksek payı, vergi adaletini olumsuz etkilemekte ve gelir dağılımında dengesizliklere yol açmaktadır. OECD ve Dünya Bankası verileri, gelişmiş ülkelerde doğrudan vergilerin daha ağırlıklı kullanıldığını, ancak gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin daha büyük bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bu makale, Türkiye'deki vergi adaleti meselesini ele almakta ve küresel bağlamda dolaylı vergilerin ekonomik etkilerini karşılaştırmalı olarak incelemektedir.

Citation/Atf: KAMAN, G. (2025). TÜRKİYE'DE VERGİ ADALETİ VE DOLAYLI VERGİLERİN EKONOMİYE ETKİLERİ: KÜRESEL KARŞILAŞTIRMALAR VE İSTATİSTİKLER. İZMİR SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLER DAYANIŞMA DERGİSİ. 8(1): 112-114.

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Güliden Kaman
E-mail: guldenkaman@hotmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

2. TÜRKİYE'DE VERGİ SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye'de vergi sistemi tarihsel olarak Osmanlı döneminden günümüze kadar önemli değişimler geçirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda "aşar" gibi doğrudan vergiler yaygınken, Tanzimat reformları sonrasında modern anlamda vergilendirme sistemine geçiş başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ise 1926 yılında çıkarılan Vergi Usul Kanunu ile modern vergi sistemi oluşturulmuştur. 1980 sonrası ekonomik liberalizasyon süreciyle birlikte dolaylı vergilerin payı giderek artmış ve 2002 yılında Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) yürürlüğe girmiştir. Günümüzde Türkiye'deki vergi sisteminde dolaylı vergilerin ağırlığı dikkat çekmektedir ve bu durum vergi adaleti açısından tartışmalara neden olmaktadır.

3. DOLAYLI VERGİ ÇEŞİTLERİ VE KÜRESEL KARŞILAŞTIRMALAR

Türkiye'de uygulanan dolaylı vergiler arasında Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) ve Damga Vergisi gibi kalemler bulunmaktadır. KDV, Türkiye'de %10, %20 ve bazı ürünlerde %1 olmak üzere üç farklı oranla uygulanmaktadır. ÖTV ise özellikle akaryakıt, tütün ürünleri ve lüks tüketim mallarında yüksek oranlara sahiptir.

Dünya genelinde dolaylı vergiler farklı şekillerde uygulanmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde KDV oranları genellikle %20 civarında olup temel gıda ürünleri için daha düşük oranlar mevcuttur. ABD'de ise federal düzeyde bir KDV uygulanmazken, eyalet bazlı satış vergileri bulunmaktadır. Japonya'da KDV oranı %10'dur ve düşük gelir gruplarını korumak için temel ihtiyaç maddelerinde muafiyetler sağlanmaktadır. İngiltere'de ise KDV oranı %20 olup sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerde istisnalar uygulanmaktadır.

Tablo 1. Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Dolaylı Vergi Oranları (2023)

Ülke	Dolaylı Vergi Oranı (%)
Türkiye	65
Almanya	40
Fransa	38
ABD	25
Japonya	30
İngiltere	35
Kanada	28

Bu veriler, Türkiye'nin dolaylı vergiye aşırı bağımlı bir sistem benimsediğini ve vergi adaletinin gelişmiş ülkelerde daha iyi sağlandığını göstermektedir.

4. DOLAYLI VERGİLERİN EKONOMİYE ETKİLERİ

4.1 Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Dolaylı vergiler, düşük gelir gruplarını daha fazla etkileyerek gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Dünya Bankası'nın (2022) raporuna göre, dolaylı vergi oranlarının yüksek olduğu ülkelerde yoksul kesimler, gelirlerinin %30-40'ını vergilere harcarken, yüksek gelirli kesimler için bu oran %10'un altındadır.

4.2 Tüketim ve Enflasyon Üzerindeki Etkisi

Yüksek KDV ve ÖTV oranları, tüketicilerin harcamaya alışkanlıklarını olumsuz etkileyerek talep daralmasına yol açabilir. Türkiye'de temel tüketim mallarındaki KDV oranlarının yüksek olması, düşük gelirli gruplar için ciddi bir yük oluşturmaktadır. İngiltere ve Kanada gibi ülkelerde ise temel ihtiyaç ürünlerinde düşük KDV oranları uygulanarak tüketici üzerindeki yük azaltılmaktadır.

4.3 Kayıt Dışı Ekonomi Üzerindeki Etkisi

IMF'nin (2023) verilerine göre, dolaylı vergilerin aşırı yüksek olması, kayıt dışı ekonomiyi teşvik edebilir. Türkiye'de kayıt dışı ekonomi oranının

%25-30 seviyelerinde olduğu tahmin edilmekte olup, bu durum vergi tabanının daralmasına neden olmaktadır.

4.4. Yatırımlar ve Rekabet Üzerindeki Etkisi

Yüksek dolaylı vergiler, üretim maliyetlerini artırarak yatırımcılar açısından caydırıcı olabilir. Japonya, dolaylı vergi oranlarını düşük tutarak sanayi yatırımlarını teşvik ederken, Türkiye’de yüksek vergi yükü nedeniyle birçok sektörde maliyetler artırmakta ve rekabet gücü zayıflamaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de vergi adaletinin sağlanması, ekonomik istikrar ve sosyal denge açısından kritik öneme sahiptir. Doğrudan vergilerin payının artırılması ve dolaylı vergilerin düşürülmesi, gelir dağılımında adaletsizliğin önüne geçmek için önemli bir adımdır. Dolaylı vergi yükünün azaltılması, kayıt dışı ekonominin daraltılmasına ve yatırımların teşvik edilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, düşük gelir grupları üzerindeki vergi yükünü hafifletmek için temel tüketim mallarında vergi indirimleri yapılmalı ve sosyal destek mekanizmaları güçlendirilmelidir. Küresel örnekler, adil bir vergi sisteminin ekonomik büyüme ve toplumsal refahı olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Atkinson, A. B., & Stiglitz, J. E. (1980). *Lectures on Public Economics*. Princeton University Press.
- Bird, R., & Zolt, E. (2005). *Redistribution via Taxation: The Limited Role of the Personal Income Tax in Developing Countries*. UCLA Law Review.
- OECD. (2023). *Revenue Statistics 2023*.
- World Bank. (2022). *Global Taxation Report*.
- IMF. (2023). *Tax Policies and Economic Development*.
- Özdemir, H. (2021). *Türkiye’de Vergi Adaleti Üzerine Bir İnceleme*. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Schmidt, M. (2019). *Taxation and Economic Growth in Germany*. Springer.
- Johnson, R. (2020). *The US Tax System: Challenges and Reforms*. Oxford University Press.